

Kultura języka prawniczego, cz. II

Mateusz Zeifert

Status języka prawnego (1)

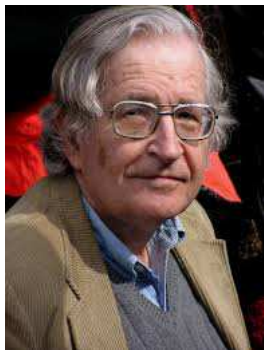
- Autorem pojęć *język prawny* i *język prawniczy* jest **Bronisław Wróblewski** (1888-1941) – „*Język prawny i prawniczy*” (1948).
- **Język prawny** – kryterium przedmiotowe: język przepisów prawnych, swoistość semantyczna i leksykalna, kryterium podmiotowe: język prawodawcy.
- **Język prawniczy** – kryterium przedmiotowe: język o przepisach prawnych (orzeczenia, opinie, pisma, gwara zawodowa) - metajęzyk, kryterium podmiotowe: język prawników.
- Późniejsi badawcze języka prawnego: J. Wróblewski, T. Gizbert-Studnicki, M. Zieliński, A. Malinowski, A. Choduń (prawnicy), B. Hałas, J. Pieńkoś, H. Jadacka (lingwiści).

Status języka prawnego (2)

- Czy język prawny jest językiem w sensie językoznawczym?
- **La langue** (de Saussure) – nie, bo nie jest systemem znaków istniejących w świadomości społecznej.

- **Kompetencja** (Chomsky) – nie, bo nie stanowi zbioru reguł generujących zdania tego języka.

Status języka prawnego (3)

- T. Gizbert-Studnicki: Język prawny jako **rejestr językowy**, w którym spisany jest zbiór tekstów prawnych (socjolingwistyka). Język prawny obok języka mediów, języka reklamy, języka komentarzy sportowych itd.
- A. Malinowski: Język prawny jako **odmiana stylistyczna (funkcjonalna)** języka ogólnego. Styl (gatunek, język) normatywny obok stylu artystycznego, literackiego, naukowego, potocznego itd.
- Język ogólny → styl urzędowy → styl normatywny

Status języka prawnego (4)

- Rejestr językowy – różnicowanie pomiędzy sposobami użycia języka. Kryteria różnicowania:
- **Pole dyskursu** – rozmaite dziedziny życia społecznego, prawa i obowiązki (charakterystyczna leksyka, np. *obowiązek, uprawnienie, kara, wina*)
- **Moduł dyskursu** (właściwości kanału komunikacyjnego) – teksty pisane, akty prawne o specyficznej strukturze, komunikacja nieskierowana (charakterystyczna składnia – długie, rozbudowane, zdania, cechy fleksyjne czasowników itd.)
- **Styl dyskursu** (relacje między użytkownikami) – relacje formalne, instytucjonalne (składnia i leksyka oficjalna).

Status języka prawnego (5)

Cechy **stylu urzędowego**:

- Stosowanie powtarzalnych wzorców językowych (konwencjonalność);
- Odindywidualizowanie języka (brak wypowiedzi w pierwszej i drugiej osobie);
- Dążenie do precyzji wypowiedzi;
- Dobór słownictwa pozbawionego emocji (wyrażeń ekspresywnych);
- Brak regionalizmów, archaizmów, wyrażeń środowiskowych;
- Kategoryczność (nakazy, zakazy, dozwoleń);
- Przewaga konstrukcji bezosobowych (zdań bezpodmiotowych);
- Częstsze używanie strony biernej;
- Stosowanie schematów kompozycyjnych i systematyki wewnętrznej.

Status języka prawnego (6)

Cechy **stylu normatywnego**:

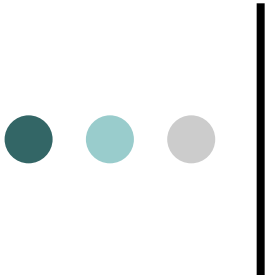
- Duży udział nazw abstrakcyjnych;
- Normatywny sposób określania znaczeń słów i ich zakresów (definicje legalne);
- Performatywny charakter wszystkich wypowiedzi;
- Specyficzna konstrukcja syntaktyczna (składniowa);
- Specyficzna mikrokompozycja i makrokompozycja;
- Specyficzne użycie czasów;
- Specyficzny zbiór skrótów;
- Brak równoczesnego kontaktu legislatora i adresata.

Status języka prawnego (7)

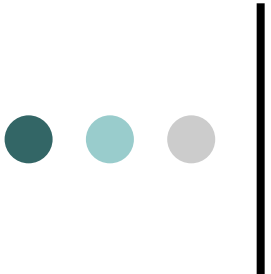
Cechy statystyczne **stylu normatywnego**:

- Liczba słów jest ponad trzykrotnie niższa niż w polszczyźnie ogólnej;
- Częstsze używanie spójników odpowiadających funktorom prawdziwościowym (i, lub, oraz, albo, jeżeli);
- Więcej rzeczowników, mniej czasowników;
- Mniej nazw własnych;
- Mniejsza średnia długość słów;
- Większa średnia długość zdań.

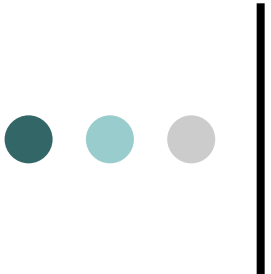
Normatywność języka prawnego (1)

- Wypowiedzi zawarte w tekstach prawnych mają charakter wypowiedzi dyrektywalnych, tj. wyrażają dyrektywy (normy, wzorce) zachowania – *ius non docet, sed iubet* (*prawo nie poucza, lecz nakazuje*).
- Istnieją rozmaite sposoby wyrażania dyrektyw za pomocą języka: leksykalne, gramatyczne i pragmatyczne.

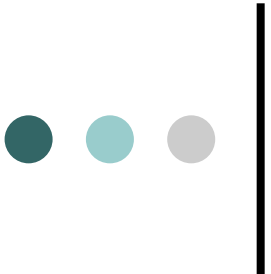
Normatywność języka prawnego (3)

- Sposoby wyrażania norm:
- Forma rozkaznikowa (tryb rozkazujący), np. *Przedsiębiorco, działaj pod firmą!*
- Forma powinnościowa, np. *Przedsiębiorca powinien działać pod firmą.*
- Forma modalna, np. *Przedsiębiorca musi działać pod firmą.*
- Forma deontyczna, np. *Przedsiębiorca ma obowiązek działać pod firmą.*
- Forma performatywna, np. *Niniejszym nakazuje się, by przedsiębiorca działał pod firmą. / Niech przedsiębiorca działa pod firmą.*
- Forma opisowa, np. *Przedsiębiorca działa pod firmą.*

Normatywność języka prawnego (2)

- „Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania” (art. 41 ust. 3 Konstytucji),
- „Organ właściwy do załatwienia skargi powinien załatwić skargę bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż w ciągu miesiąca” (art. 237 § 1 k.p.a.),
- „Po wygaśnięciu umocowania pełnomocnik obowiązany jest zwrócić mocodawcy dokument pełnomocnictwa” (art. 102 k.c.),
- „Pismo to należy doręczyć obu stronom” (art. 77 § 1 k.p.c.),
- „Przedsiębiorca może posługiwać się skrótem firmy” (art. 43⁵ § 4 k.c.),

Normatywność języka prawnego (4)

- „Przedsiębiorca działa pod firmą.” (art. 43² § 1 k.c.),
- „Kto zabija człowieka, podlega karze...” (art. 148 § 1 k.k.),
- „Rada Ministrów wskaże w drodze rozporządzenia instytut medycyny pracy...” (art. 237 § 11 k.p.),
- „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 2 Konstytucji),
- „Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa” (art. 7 Konstytucji).

Założenie o normatywności języka prawnego

- Założenie o normatywności tekstów prawnych – „tekst prawny zawiera nie jakiegokolwiek wypowiedzi językowe, ale właśnie normy postępowania” (S. Wronkowska, M. Zieliński).
- § 11 ZTP: „W ustawie nie zamieszcza się wypowiedzi, które nie służą wyrażaniu norm prawnych, a w szczególności apeli, postulatów, zaleceń, upomnień oraz uzasadnień formułowanych norm”.
- Kontekst instytucjonalny, a nie wyjaśnienie lingwistyczne.

Quasi-idiomatyczność tekstów prawnych (1)

- Maciej Zieliński (derywacyjna koncepcja wykładni prawa).
- **Idiomy właściwe** – wyrażenia, które znaczenie nie wynika z zestawienia ich części składowych, trzeba znać ich znaczenie jako całości, np. *pał go sześć!*
- **Idiomy niewłaściwe** – wyrażenia, którym można przypisać dwa znaczenia: dosłowne i idiomatyczne, np. *wsadzić kij w mrowisko*.
- Przepisy prawne = idiomy niewłaściwe.

Quasi-idiomatyczność tekstów prawnych (2)

- „Przedsiębiorca działa pod firmą” (art. 43² § 1 k.c.).
- ↓
- Nakazuje się przedsiębiorcy, by działał pod firmą.

Zastrzeżenia:

- Zmiana dotyczy w istocie jedynie czasownika normotwórczego (*działa*), a nie całego wyrażenia.
- Zmiany tego typu mają charakter regularny, tzn. nie jest wymagana znajomość znaczenia wyrażenia jako całości.

Poziomowa interpretacja tekstów prawnych (1)

- Ryszard Sarkowicz, nawiązanie do hermeneutycznej tradycji interpretacji biblijnej.
- Trzy poziomy interpretacji tekstu:
 - 1) Deskryptywny (opis pewnych zachowań),
 - 2) Dyrektywny (normy postępowania),
 - 3) Poziom presupozycji (rekonstrukcja informacji wynikających z tekstu, lecz wprost w nim niezawartych).

Poziomowa interpretacja tekstów prawnych (2)

- „Przedsiębiorca działa pod firmą” (art. 43² § 1 k.c.).
 1. **Poziom deskryptywny:** istnieją przedsiębiorcy, istnieją firmy, przedsiębiorcy działają pod firmą.
 2. **Poziom normatywny:** przedsiębiorcy powinni działać pod firmą.
 3. **Poziom presupozycji:** przedsiębiorcy są podmiotami prawa (bo „działają”), firma jest oznaczeniami przedsiębiorcy (bo działa „pod” nią).

Leksyka języka prawnego (1)

- Bazą leksykalną dla języka prawnego jest język ogólny (powszechny), a nie język potoczny (tj. nieformalny język mówiony).
- Słowa najczęściej występujące w języku prawnym (z pominięciem słów funkcyjnych): *być, on, mowa, dzień, móc, praca, sprawa, przepis, osoba, właściwy...*
- Słowa funkcyjne najczęściej występujące w języku prawnym: *w, i, z, o, do, na, który, lub, się, oraz...*

Leksyka języka prawnego (2)

- Słowa częste w języku prawnym, a rzadkie w języku ogólnym: *przepis, ustawa, określony, postępowanie, organ, wykonywanie, termin, publiczny, umowa, prezes, rozporządzenie, urząd, dokument, czynność, ochrona, świadczenie, kara, przedsiębiorca, odpowiednio, podmiot...*
- Słowa rzadkie w języku ogólnym, a częste w języku prawnym: *aby, im, nieco, ani, bardziej, ja, niestety, będę, jakby, jakieś, oczywiście, bo, chociaż, jednak, około, czasem...*

Leksyka języka prawnego (3)

Wybrane pary wyrażen synonimicznych z języka prawnego – języka ogólnego:

- *pobierać – brać;*
- *stanowić (coś) – być;*
- *znajdować się (w jakimś stanie) – być;*
- *przebywać (na jakimś terenie) – być;*
- *oczekiwać – czekać;*
- *otrzymywać/otrzymać/uzyskiwać/uzyskać – dostawać/dostać;*
- *zaprzestać – kończyć;*
- *wygasać/wygasnąć – skończyć;*
- *nabywać – kupować*
- *posiadać – mieć*
- *ubiegły – ostatni*
- *dokonywać/dokonać – robić;*
- *wszczać/wszczynać – zaczynać.*

Składnia języka prawnego (1)

- **Długość zdań** (liczba wyrazów w zdaniu) – badania statystyczne Andrzeja Malinowskiego.
- Średnia długość ustępów (paragrafów): 43,9 słów dla ustaw, 39,8 słów dla rozporządzeń.
- Średnia długość zdań w innych tekstach: 19,56 słów dla tekstów publicystycznych, 11,9 słów dla tekstów beletrystycznych.

Składnia języka prawnego (2)

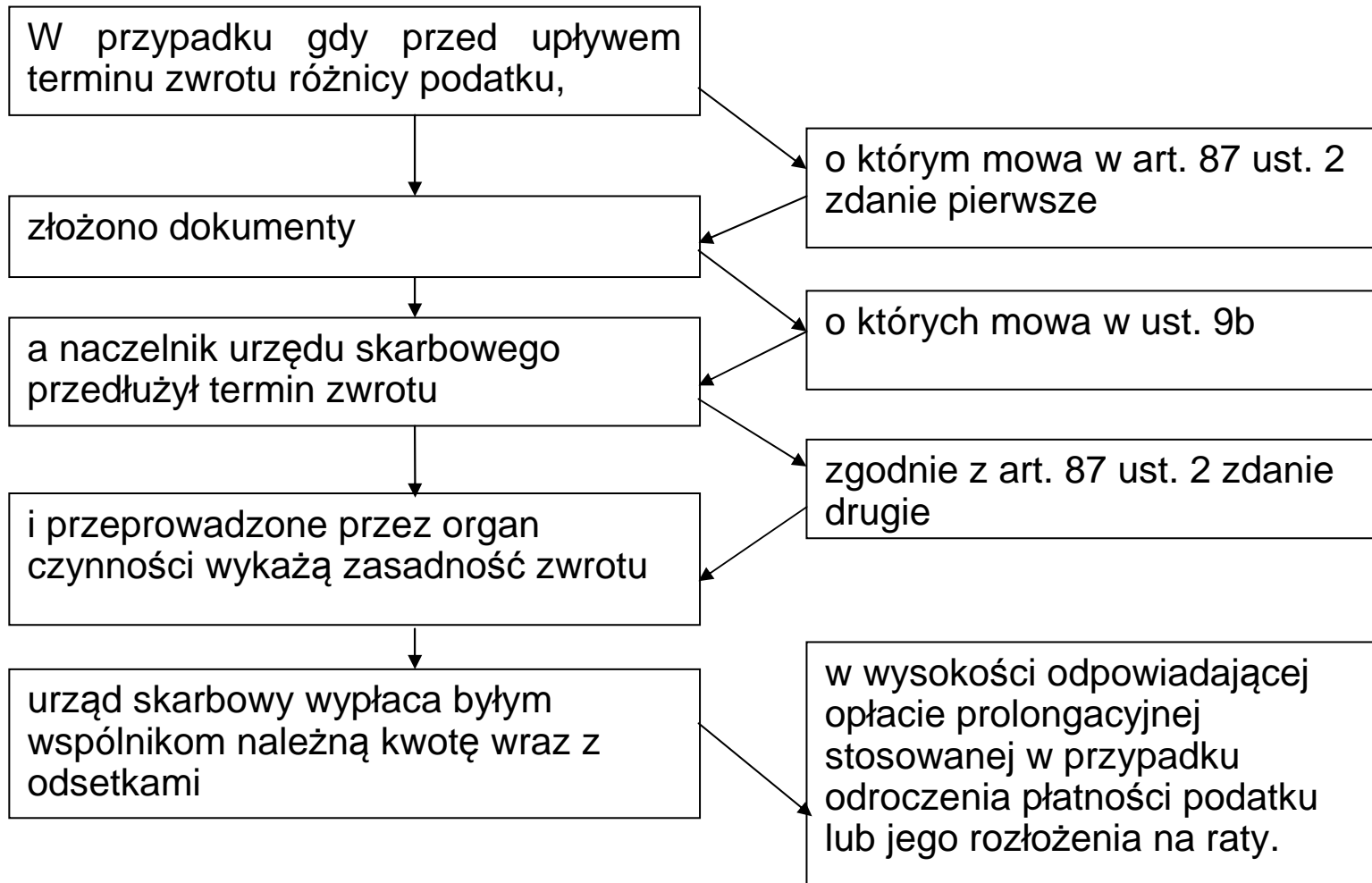
- **Złożoność zdań** (konstrukcje wielokrotnie złożone).
- § 7 ZTP: „Zdania w ustawie redaguje się zgodnie z powszechnie przyjętymi regułami składni języka polskiego, unikając zdań wielokrotnie złożonych”.
- Zdania złożone współrzędnie (szeregowo): *Szedł drogą i zobaczył dzika.*
- Zdania złożone podrzędnie:
 - Jednokrotnie: *Kiedy szedł drogą, zobaczył dzika.*
 - Wielokrotnie: *Opowiedział mi, że kiedy szedł drogą, zobaczył dzika, który wyszedł prosto na niego...*

Składnia języka prawnego (3)

„W przypadku gdy przed upływem terminu zwrotu różnicy podatku, o którym mowa w art. 87 ust. 2 zdanie pierwsze, złożono dokumenty, o których mowa w ust. 9b, a naczelnik urzędu skarbowego przedłużył termin zwrotu zgodnie z art. 87 ust. 2 zdanie drugie, i przeprowadzone przez organ czynności wykażą zasadność zwrotu, urząd skarbowy wypłaca byłym wspólnikom należną kwotę wraz z odsetkami w wysokości odpowiadającej opłacie prolongacyjnej stosowanej w przypadku odroczenia płatności podatku lub jego rozłożenia na raty” (art. 14 ust. 9g zd. pierwsze ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług)

Składnia języka prawnego (4)

Składnia języka prawnego (5)

- Grupy współrzędne (szeregowy) – podmiot szeregowy:
- „Zbycie lub wydzierżawienie przedsiębiorstwa albo ustanowienie na nim użytkowania powinno być dokonane...” (art. 75¹ k.c.) – poprawnie: *powinny być dokonane.*
- „jeżeli strona tej umowy, inny uczestnik lub osoba działająca w porozumieniu z nimi wpłynęła na wynik aukcji lub albo przetargu...” (art. 70⁵ k.c.) – poprawnie: *wpłynęli.*

Składnia języka prawnego (6)

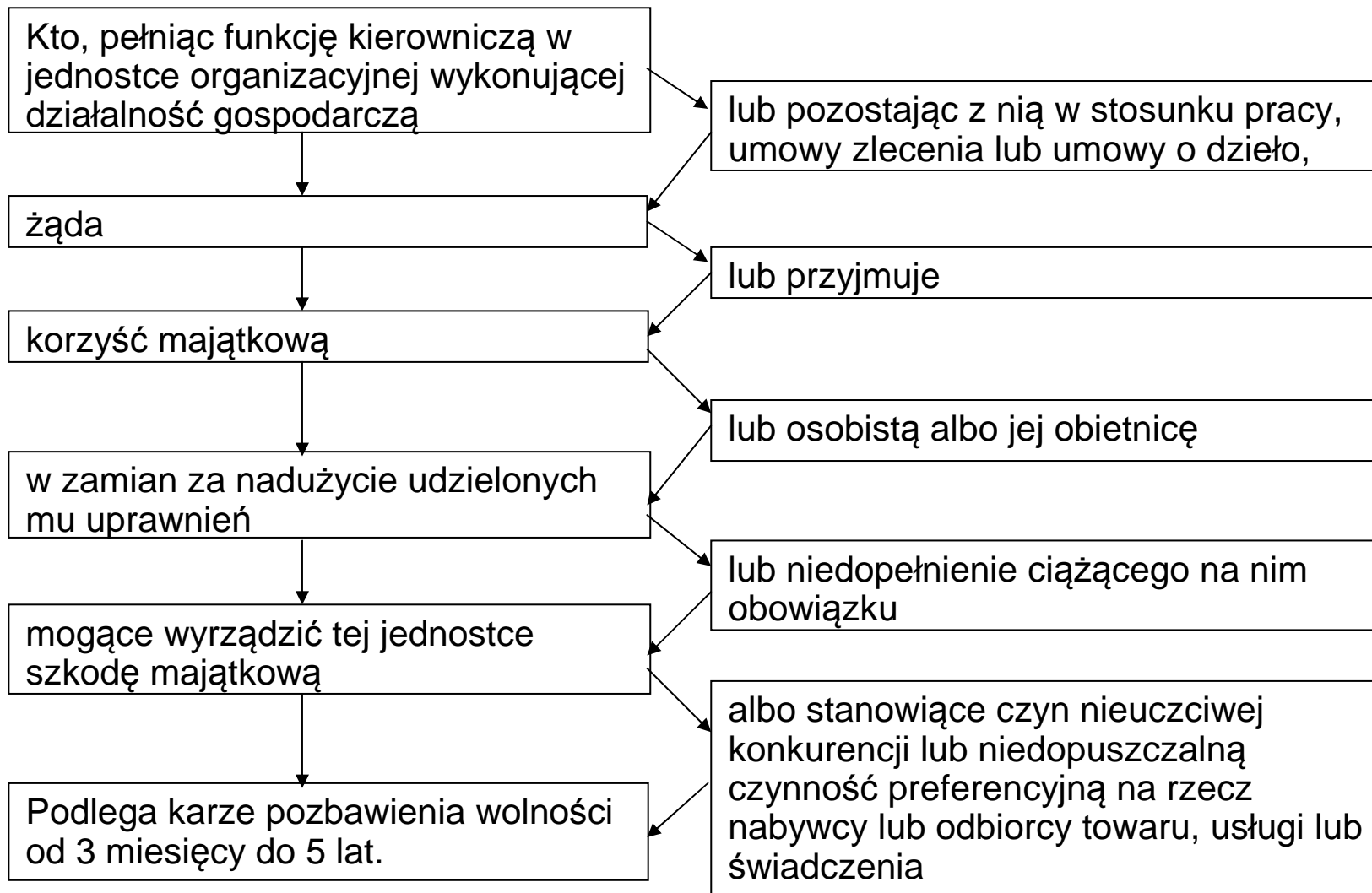
- Grupy współrzędne (szeregowy) –
orzeczenie szeregowy:
- „Kto utrudnia lub udaremnia postępowanie
karne...” (art. 239 § 1 k.k.).
- „Kto, (...) żąda lub przyjmuje korzyść
majątkową...” (art. 296a § 1 k.k.) –
poprawnie: *Kto żąda (D.) korzyści
majątkowej lub przyjmuje (B.) korzyść
majątkową / Kto żąda (D.) korzyści
majątkowej lub ją (B.) przyjmuje*

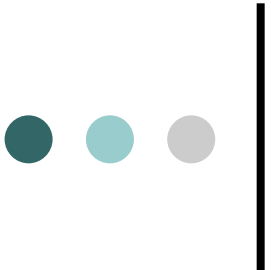

Składnia języka prawnego (7)

„Kto, pełniąc funkcję kierowniczą w jednostce organizacyjnej wykonującej działalność gospodarczą lub pozostając z nią w stosunku pracy, umowy zlecenia lub umowy o dzieło, żąda lub przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, w zamian za nadużycie udzielonych mu uprawnień lub niedopełnienie ciążącego na nim obowiązku mogące wyrządzić tej jednostce szkodę majątkową albo stanowiące czyn nieuczciwej konkurencji lub niedopuszczalną czynność preferencyjną na rzecz nabywcy lub odbiorcy towaru, usługi lub świadczenia podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.” (art. 296a § 1 k.k.)

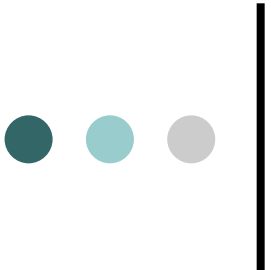
Składnia języka prawnego (8)

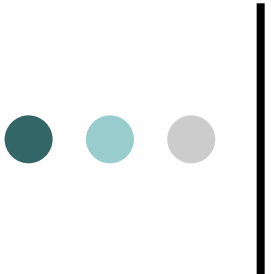
Podmiot w zdaniach języka prawnego (1)

- **Podmiot gramatyczny zdania**, tj. nadrzędna część zdania tworząca związek zgody z orzeczeniem .
- „Sąd wymierza karę za usiłowanie...” (art. 14 § 1 k.k.)
- „W granicach określonych w ustawie postępowanie karne odbywa się z udziałem czynnika społecznego (art. 3 k.p.k.)
- „Oskarżonemu przysługuje prawo do obrony...” (art. 6 k.p.k.)
- Wezwanie dokonane w sposób określony w (...) powoduje skutki prawne tylko wtedy, gdy nie ma wątpliwości, że dotarło [ono – przyp. M. Z.] do adresata we właściwej treści i w odpowiednim terminie” (art. 55 § 2 k.p.a.)

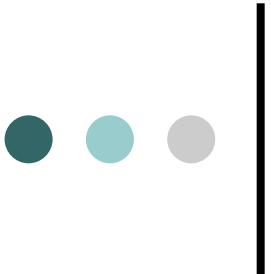
Podmiot w zdaniach języka prawnego (2)

- „Kto zabiera cudzą rzecz w celu przywłaszczenia...” (art. 278 k.k.)
- „Oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności...” (art. 74 § 1 k.p.k.)
- „Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego” (art. 5 zd. 1 k.c.)
- „Jeżeli ustawa uzależnia skutki prawne od dobrej lub złej wiary, domniemywa się istnienie dobrej wiary” (art. 7 k.c.)
- „W wypadkach nie cierpiących zwłoki można wzywać lub zawiadamiać osoby telefonicznie” (art. 137 k.p.c.)

Podmiot w zdaniach języka prawnego (3)

- **Podmiot tematyczny (temat)**, tj. element cechujący się najmniejszym dynamizmem komunikacyjnym: „Wieszak, na którym zawieszają się wypowiedź”. Przeciwieństwo rematu (komentarza).
- „Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną” (8 § 1 k.c.)
- Co ma każdy człowiek od urodzenia?
- „Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą” (art. 7 § 2 k.p.k.)
- Co jest zbrodnią?

Podmiot w zdaniach języka prawnego (4)

- **Podmiot logiczny**, tj. byt, o którym orzeka się w strukturze głębokiej zdania, np. wykonawca czynności (agens).
- *Przedsiębiorca nie może zbyć firmy.*
- „Firma nie może być zbyta” (art. 439 § 1 k.c.)
- *Firmy nie można zbyć.*
- „Jeżeli uprawnienie do odstąpienia od umowy wzajemnej zostało zastrzeżone na wypadek niewykonania zobowiązania w terminie ściśle określonym...” (art. 492 zd. 1 k.c.)
- *Jeżeli strona, na wypadek niewykonania zobowiązania w terminie ściśle określonym, zastrzegła uprawnienie do odstąpienia od umowy wzajemnej...*

Czasowniki (1)

- **Formy finitywne** – czasowniki pełniące funkcje orzeczenia w zdaniu:
- Formy osobowe (*wykonam, wykonasz, wykona...*);
- Formy bezosobowe:
 - Formy zakończone na –no, -to = bezosobniki („Jeżeli postanowienie wydano na posiedzeniu jawnym...” art. 357 § 3 k.p.c.,);
 - Formy z partykułą zwrotną *się* („Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy...” art. 17 § 1 k.p.k.).

Czasowniki (2)

- **Formy infinitywne** – odczasownikowe (1):
- Bezokoliczniki (*wykonać, wykonywać*):
- „Interwenientowi ubocznemu **należy** od chwili jego wstąpienia do sprawy doręczać...” (art. 80 k.p.c.);
- „Organ prowadzący postępowanie **powinien** ponadto w miarę potrzeby udzielać uczestnikom postępowania informacji...” (art. 16 § 2 k.p.k.);
- „W postępowaniu karnym oskarżony **musi mieć** obrońcę, jeżeli...” (art. 79 § 1 k.p.k.)
- „W toku postępowania strony oraz ich przedstawiciele i pełnomocnicy **mają obowiązek** zawiadomić organ...” (art. 41 § 1 k.p.a.)

Czasowniki (3)

- **Formy infinitywne** – odczasownikowe (2):
- Imiesłowy:
 - Imiesłów przymiotnikowy czynny (*wykonujący*);
 - Imiesłów przymiotnikowy bierny (*wykonany, wykonywany*);
 - Imiesłów przysłówkowy współczesny (*wykonując*);
 - Imiesłów przysłówkowy uprzedni (*wykonawszy*);
- Rzeczowniki odczasownikowe = gerundia (*wykonanie, wykonywanie*).

Czasowniki (4)

- **Funkcja opisowa (deskryptywna):** „Kto zabija człowieka, podlega karze...” (art. 148 § 1 k.k.)
- **Funkcja dyrektywalna (normatywna):** „Kto zabija człowieka, podlega karze...” (art. 148 § 1 k.k.)
- „Pracownik uprawniony do urlopu wychowawczego może złożyć pracodawcy pisemny wniosek o obniżenie jego wymiaru czasu pracy do wymiaru niższego niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy w okresie, w którym mógłby korzystać z takiego urlopu” (art. 186⁷ k.p.)

Czasowniki (5)

- Czas gramatyczny: teraźniejszy, przeszły, przyszły
- **Czas teraźniejszy i przyszły** – funkcja opisowa lub dyrektywalna, np.
- **Czas przeszły** – wyłącznie funkcja opisowa, np. Uprawnionemu do pobierania pożytków przypadają pożytki naturalne, które zostały odłączone od rzeczy... (art. 55 §1 k.c.)
- **Tryb orzekający (oznajmujący)** – funkcja opisowa lub dyrektywalna.
- **Tryb przypuszczający** – wyłącznie funkcja opisowa, np. „...w okresie, w którym mógłby korzystać z takiego urlopu” (art. 186⁷ k.p.)
- **Tryb rozkazujący** – nie występuje

Czasowniki (6)

- Wyłącznie czasowniki w **osobie trzeciej** (liczby pojedynczej i mnogiej) – generalność, abstrakcyjność, komunikaty „dla” (a nie „do”) – rejestr komunikacji nieskierowanej.
- **Strona czynna i bierna** – zazwyczaj brak różnicy znaczeniowej, ale strona bierna pozwala pominąć wykonawcę czynności (agensa):
- „Kto ma interes prawny w tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść jednej ze stron...” (art. 76 k.p.c.).
- *Kto ma interes prawny w tym, aby sąd szybko rozstrzygnął sprawę na korzyść jednej ze stron...*

Nominalizacja (1)

- **Nominalizacja** – zastępowanie konstrukcji werbalnych (czasownikowych) konstrukcjami nominalnymi (rzeczownikowymi).
- Nominalizacja właściwa:
prokurator oskarżył polityka
→ *oskarżenie polityka przez prokuratora*
→ *oskarżenie polityka*
→ *oskarżenie*
- Nominalizacja adiektywna + substancywizacja:
prokurator oskarżył polityka →
→ *polityk oskarżony przez prokuratora*
→ *oskarżony polityk*
→ *oskarżony*

Nominalizacja (2)

- Nominalizacja właściwa: *wspólność majątkowa, nieważność, karalność, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych, posiadzenie, orzeczenie; postanowienie, postępowanie, rozstrzygnięcie, przedawnienie, uprawomocnienie (się);*
- Nominalizacja adiektywna: *oskarżony, podejrzany, zatrzymany, obwiniony, pokrzywdzony, skazany, uprawniony, poszkodowany, pozwany, skarżący, wynajmujący, pełnoletni, nieletni, małoletni.*

Nominalizacja (3)

- „Ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawiciela” (art. 18 § 1 k.c.)
- „ważność umowy” – *to, że umowa jest ważna;*
- „umowa, która została zawarta” – *umowa, którą ktoś zawarł;*
- „przez osobę ograniczoną” – *przez osobę, którą ktoś ograniczył;*
- „w zdolności do czynności prawnych” – *w tym, żeby być zdolną do czynności prawnych;*
- „bez wymaganej zgody” – *bez zgody, której ktoś wymaga;*
- „zależy od potwierdzenia umowy” – *zależy od tego, czy ktoś potwierdzi tę umowę.*

Nominalizacja (4)

„Rozprawa odbywa się bez względu na niestawiennictwo jednej ze stron. Jednakże w razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa powoda na pierwsze posiedzenie sądowe wyznaczone w celu przeprowadzenia rozprawy, postępowanie ulega zawieszeniu, chyba że prokurator popiera żądanie unieważnienia albo ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa.” (Art. 428 § 1 k.p.c.)

Nominalizacja (5)

- „Rozprawa odbywa się bez względu na niestawiennictwo jednej ze stron.” – *rozprawa odbywa się bez względu na to, że jedna ze stron nie stawiała się;*
- „Jednakże w razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa...” – *jednakże, jeżeli powód nie stawiał się i zarazem nie usprawiedliwił tego;*
- „...na pierwsze posiedzenie sądowe wyznaczone w celu przeprowadzenia rozprawy...” – *na pierwsze posiedzenie, które sąd wyznaczył po to, żeby przeprowadzić rozprawę;*
- „...postępowanie ulega zawieszeniu... – *sąd zawiesza postępowanie* (wtórna werbalizacja);
- „...chyba, że prokurator popiera żądanie unieważnienia albo ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa” – *chyba, że prokurator popiera to, że ktoś żąda, aby sąd unieważnił małżeństwo albo ustalił, że małżeństwo istnieje lub nie istnieje.*

Nominalizacja (6)

- Wady:
 - Rozchwianie składniowe,
 - Wieloznaczność,
 - Błędy gramatyczne,
 - Gęstość informacyjna tekstu,
 - Niekomunikatywność tekstu,
- Zalety:
 - Koncentracja uwagi na zdarzeniu/czynności, pominięcie uczestników,
 - Elastyczność składniowa,
 - Kategoryzowanie, kwantyfikowanie, grupowanie itd. zdarzeń/czynności.

Zasady techniki prawodawczej (1)

- Załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. Nr 100, poz. 908), dalej: ZTP
- Uchwała Rady Ministrów nr 147 z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej (M.P. z dnia 16 grudnia 1991 r.).
- Zarządzenie nr 238 Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 1961 r. w sprawie Zasad techniki prawodawczej (opublikowane w formie książki).
- Zarządzenie nr 55-63/4 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 maja 1939 r. (opublikowane w formie książki).
- Okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych Nr 99 (OL. 2048/2) z dnia 2 maja 1929 w sprawie zbioru zasad i form technicznego opracowywania ustaw i rozporządzeń, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych nr 7 z 1929 r. poz. 147.

Zasady techniki prawodawczej (2)

- Przedmiot regulacji:
 - Opracowywanie projektów ustaw, rozporządzeń, aktów prawa miejscowego i aktów wewnętrznych.
 - Prostowanie błędów.
 - Opracowywanie tekstów jednolitych.
 - Metodyka przygotowywania projektów.
 - Typowe środki techniki prawodawczej: definicje, określenia adresatów przepisów, skróty, odesłania itd.
- Zadania:
 - Ujednolicanie sposobów formułowania aktów prawnych,
 - Pomoc dla legislatorów w przygotowywaniu projektów.

Zasady techniki prawodawczej (3)

Spis treści ZTP:

- **Dział I. Projekt ustawy**
- Dział II. Zmiana (nowelizacja) ustawy
- Dział III. Tekst jednolity
- Dział IV. Sprostowanie błędu
- Dział V. Projekt aktu wykonawczego (rozporządzenia)
- Dział VI. Projekty aktów o charakterze wewnętrznym (uchwał i zarządzeń)
- Dział VII. Projekty aktów prawa miejscowego
- **Dział VIII. Typowe środki techniki prawodawczej**

Zasady techniki prawodawczej (4)

§ 4.1. „Ustawa nie może powtarzać przepisów zamieszczonych w innych ustawach”.

§ 5. „Przepisy ustawy redaguje się zwięźle i syntetycznie, unikając nadmiernej szczegółowości, a zarazem w sposób, w jaki opisuje się typowe sytuacje występujące w dziedzinie spraw uregulowanych tą ustawą”.

Zasady techniki prawodawczej (5)

- § 6. „Przepisy ustawy redaguje się tak, aby dokładnie i w sposób zrozumiały dla adresatów zawartych w nich norm wyrażały intencję prawodawcy”.
- Normatywna podstawa posługiwania się pojęciem intencji prawodawcy.
 - Wymóg adekwatności, precyzyjności i komunikatywności (dla adresatów).

Zasady techniki prawodawczej (6)

- § 7. „Zdania w ustawie redaguje się zgodnie z powszechnie przyjętymi regułami składni języka polskiego, unikając zdań wielokrotnie złożonych”.
- Dowód na brak swoistej gramatyki tekstów prawnych (Wańkowski, Wróblewski i inni).
 - „Tego rodzaju wskazówka dla redaktora tekstów prawnych pozostaje praktycznie bez znaczenia dla interpretatora” (R. Piszko).
 - NSA: „...dokonując wykładni spornego przepisu odwołać się należy do zasady racjonalnego ustawodawcy i do § 7 ZTP (przyp. M.Z.) zgodnie z którym zdania w ustawie redaguje się zgodnie z powszechnie przyjętymi regułami składni języka polskiego. W świetle zaś powszechnie przyjętych reguł stosowania języka polskiego nazwy ustaw piszemy zasadniczo małą literą...”,

Zasady techniki prawodawczej (7)

Poprzednie ZTP:

- „Zdania należy budować zgodnie z powszechnie przyjętymi regułami składni języka polskiego, unikając długich, wieloczłonowych zdań złożonych” (1991),
- Należy zachowywać „zasady poprawności i czystości języka polskiego” (1961),
- Należy zachowywać „przyjęty w języku polskim szyk (układ) wyrazów” (1939),
- Należy „unikać długich i zawiłych okresów oraz wplatania szeregu opisowych zdań pobocznych” (1929).

Zasady techniki prawodawczej (8)

§ 8.1. W ustawie należy posługiwać się poprawnymi wyrażeniami językowymi (określeniami) w ich podstawowym i powszechnie przyjętym znaczeniu.

2. W ustawie należy unikać posługiwania się:

- 1) Określeniami specjalistycznymi (profesjonalizmami), jeżeli mają odpowiedniki w języku powszechnym;
- 2) 2) określeniami lub zapożyczeniami obcojęzycznymi, chyba że nie mają dokładnego odpowiednika w języku polskim;
- 3) Nowo tworzonymi pojęciami lub strukturami językowymi (neologizmami), chyba że w dotychczasowym słownictwie polskim brak jest odpowiedniego określenia”.

Zasady techniki prawodawczej (9)

- Domniemanie języka powszechnego?
- Język powszechny ≠ język potoczny (mniej staranna, ekspresywna forma języka mówionego).
- Przepis ten nie wyklucza stosowania definicji legalnych (§ 146 i n.).
- Zapożyczenia, np. *deweloper, multimedia, leasing, franczyzna, monitoring, harmonizacja, sekurytyzacja, outsourcing, timesharing, implementacja, import, factoring, (apelacja, kasacja, egzekucja).*

Zasady techniki prawodawczej (10)

- § 10. „Do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami”.
- Zakaz wykładni synonimicznej i zakaz wykładni homonimicznej: „Skoro ustawodawca w treści normy prawnej umieszcza obok siebie dwa pojęcia broni palnej (bojowej i myśliwskiej), to z zakazu wykładni synonimicznej wynikać tylko może, że tym różnym zwrotom nie można nadawać tego samego znaczenia” (NSA).
 - Zakres tej wskazówki – jedna ustawa czy dalej?

Zasady techniki prawodawczej (11)

§ 11. „W ustawie nie zamieszcza się wypowiedzi, które nie służą wyrażaniu norm, a w szczególności apeli, postulatów, zaleceń, upomnień oraz uzasadnień formułowanych norm”.

- Normatywność języka prawnego bez względu na formę gramatyczną (np. *powinien, należy*).
- Wyjątki: odnośniki, przepisy zmieniające, uchylające itd.

Zasady techniki prawodawczej (12)

§ 55.1. „Każdą samodzielną myśl ujmuje się w odrębny artykuł.

2. Artykuł powinien być w miarę możliwości jednoznaniowy”.

Jednostki redakcyjne ustaw:

- Artykuł
- Ustęp/paragraf (w ustawach określanych jako „kodeks”)
- Punkty
- Litery
- Tiret (-)
- Podwójne tiret (--)

Zasady techniki prawodawczej (13)

§ 79.1. Przepisowi wyznaczającemu sankcję karną, dopuszczającemu alternatywnie kilka rodzajów kar, nadaje się brzmienie:

- 1) „..... podlega karze albo karze” (jeżeli dopuszcza się tylko jedna z wymienionych kar);
- 2) „..... podlega karze albo karze albo obu tym karom łącznie” (jeżeli dopuszcza się nawet obie z wymienionych kar).

2. Przepisowi wyznaczającemu sankcję karną, dopuszczającemu kumulatywnie kilka rodzajów kar, nadaje się brzmienie:

- 1) „..... podlega karze i karze” (jeżeli kumulatywność jest obligatoryjna);
- 2) „..... podlega karze , obok kary można wymierzyć karę ...” (jeżeli kumulatywność jest fakultatywna).

Zasady techniki prawodawczej (14)

- § 144.1. Jeżeli norma ma być adresowana do każdej osoby fizycznej, adresata tej normy wskazuje się wyrazem „kto”.
3. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 i 2, określenia adresata normy nie poprzedza się wyrazem „każdy”.
- Czyli nie: „każdy, kto”, „każdy przedsiębiorca” itd., ale samo „każdy” może być.

Zasady techniki prawodawczej (15)

§ 146.1. W ustawie lub innym akcie normatywnym formułuje się definicję danego określenia, jeżeli:

- 1) Dane określenie jest wieloznaczne;
 - 2) Dane określenie jest nieostre, a jest pożądane ograniczenie jego nieostrości;
 - 3) Znaczenie danego określenia nie jest powszechnie zrozumiałe;
 - 4) Ze względu na dziedzinę regulowanych spraw istnieje potrzeba ustalenia nowego znaczenia danego określenia.
2. Jeżeli określenie wieloznaczne występuje tylko w jednym przepisie prawnym, jego definicję formułuje się tylko w przypadku, gdy wieloznaczności nie eliminuje zamieszczenie go w odpowiednim kontekście językowym.

Zasady techniki prawodawczej (16)

- Wieloznaczność jest traktowana jako błąd, nieostrość tylko w niektórych przypadkach (wówczas, gdy pożądane jest jej ograniczenie).
- Ust. 1 pkt 1-2: **definicje precyzujące** (wieloznaczność, nieostrość).
- Ust. 1 pkt 3: **definicje objaśniające** (brak powszechnego zrozumienia,
- Ust. 1 pkt 4: **definicje projektujące** (nowe znaczenie).
- Definicje treściowe i zakresowe (§ 153 ZTP).

Zasady techniki prawodawczej (17)

- § 155.1. Jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia elastyczności tekstu aktu normatywnego, można posłużyć się określeniami nieostrymi, klauzulami generalnymi albo wyznaczyć nieprzekraczalne dolne lub górne granice swobody rozstrzygnięcia”
- Określenia nieostre, np. *szczególne względy, rażące naruszenie, znaczna szkoda, wiele osób itd..*
 - Klauzule generalne, np. *dobro dziecka, demokratyczne państwo prawne, ustalone zwyczaje, zupełny i trwały rozpad pożycia, przeznaczenie społeczno-gospodarcze prawa, zasady słuszności itd.*